

DAMIR MARIĆ¹
Filozofski fakultet, Sarajevo

BESRAMNOST DIOGENA IZ SINOPE

Sažetak: Postoje brojna svjedočanstva iz antike da je Diogen iz Sinope činio raznovrsna besramna djela i vjerovatno je zbog njih dobio nadimak „Pas“. On je živio na ulicama gdje i obavljao sve tjelesne funkcije, a to znači da je masturbirao, defecirao, urinirao, pljuvao, jeo i puštao vjetrove u javnosti. Pored toga, često je optuživan da je branio incest i kanibalizam. U ovom tekstu autor će zastupati stajalište da Diogenova besramnost ima filozofski sadržaj, odnosno da je treba sagledati u kontekstu njegovog generalnog filozofskog stajališta o prevrednovanju vrijednosti (paracharattein to nomisma), koje je imalo za cilj postizanja kreposnog života u skladu s prirodom.

Ključne riječi: Diogen iz Sinope, besramnost, anaideia, typhos, prevrednovanje vrijednosti, paracharattein to nomisma, vrlina

Postoje brojna svjedočanstva iz antike da je Diogen iz Sinope činio raznovrsna besramna djela i vjerovatno je zbog njih dobio nadimak *Pas*. Javno je onanirao i defecirao,² a kada su mu neki ljudi na gozbi bacili kosti kao da je pas, on ih je pomokrio.³ Jednom prilikom kada ga je neko poveo u bogatu kuću i upozorio ga da ne pljuje, Diogen se iskašljao i pljunuo tom čovjeku u lice objašnjavajući da za to nije mogao naći gore mjesto.⁴ Jeo je na trgu,⁵ što je također smatrano sramotnim, i javno je puštao vjetrove.⁶ Jednog dana je napola obrijane glave otišao na zabavu i zbog toga je dobio batine.⁷ Za

---

¹ E-mail adresa autora: damir.maric@ff.unsa.ba

² Diogenes Laertius, *Lives of Eminent Philosophers*, vol. 2., (ubuduće skraćeno D. L.), Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, William Heinemann LTD, London, 1950., str. 70-71., VI, 69. Također vidjeti Dio Chrysostom, *Discourses*, (ubuduće skraćeno Dio Chrys.), vol. 1., Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, William Heinemann LTD, London, 1971., str. 396-399., VIII, 36. i Julian, *The Works of Emperor Julian*, (ubuduće skraćeno Julian), William Heinemann LTD, London, Macmillan, New York., 1913., str. 60-61., 6. 202c.

³ D. L. VI, 46.

⁴ Ibid., VI, 32.

⁵ Ibid., VI, 58.

⁶ Julian VI, 203b. Laertije nam kaže da je Diogen napisao djelo pod nazivom *Pordalos* (VI, 20., 80.), što je vjerovatno izvedeno od riječi *porde* koja znači puštati vjetrove. Rankin prevodi ovo djelo kao *Gospodin Naduvenko*, vidjeti Rankin, H. D. *Sophists, Socratics and Cynics*, Croom Helm, London & Canberra, Barnes & Noble, Totowa, New Jersey, 1983., str., 232.

⁷ D. L. VI, 33.

vrijeme javnog predavanja publiku je ometao mašući usoljenom ribom.⁸ Pored toga, čini se da je branio incest⁹ i kanibalizam.¹⁰

Zbog svega ovoga još u antici mnogi su ga smatrali ludim,¹¹ a u 20. stoljeću slično je mislio Farrand Sayre, za koga je Diogen bio: „Lutajući prosjak sa zločinačkom prošlošću, obično nazivan ‘Pas’, koji ništa nije uradio, poučavao i napisao“¹² koji ništa nije znao o filozofiji, umjetnosti, znanosti i literaturi, jer je bio psihopatski karakter nespособan da ih shvati. Diogenovo bavljenje filozofijom i vrlinom, za Sayrea je motivirano efikasnom prošnjom, jer su ljudi radije davali prosjacima koji su glumili kreposne ljude.¹³ Neki su smatrali da su priče o Diogenovoj besramnosti (grč. *anaideia*) neutemeljene. Ragnar Höistad veli da se anegdote o besramnosti, kao i o ekstremenom asketizmu, ne trebaju povezivati sa historijskim Diogenom.¹⁴ Iako se opravdano postavlja pitanje koliko ove priče imaju veze sa historijskim Diogenom, svjedočanstva iz antike upravo ovakvo ponašnje Diogena i brojnih generacija kasnijih kinika opisuju kao važan aspekt kiničkog života i učenja, a pored toga gotovo da možemo biti sigurni da i ako su te konkretne anegdote izmišljene, ipak su to morale biti prema onome što je Diogen doista radio i što je njima htio poručiti. Mnogi su smatrali da je njegova besramnost osmišljena radi filozofskih ciljeva i da ima didaktički karakter.¹⁵ Julian kaže da su Platon i Diogen imali isti cilj, koji je Platon pokušao ostvariti riječima, a Diogen djelima.¹⁶ U ovom tekstu će se zastupati stajalište da Diogenova besramnost ima filozofski

⁸ Ibid., VI, 57.

⁹ Dio Chrys. X, 29-30.

¹⁰ D. L. VI, 73.

¹¹ Ibid., VI, 54.; Dio Chrys. IX, 8-9.

¹² Sayre, F., *The Greek Cynics*, J. H. Furst Company, Baltimore, 1948., str. 68.

¹³ Sayre je u kasno doba svog života, nakon okončane vojne karijere, napisao nekoliko radova o grčkom kinizmu s namjerom da pokaže kako je kinizam potpuno bezvrijedan pseudofilozofski pokret. Međutim, čudno je da se neko odluči pred kraj svog života detaljno posvetiti isključivo izučavanju pokreta bezvrijednih prosjaka koji su glumili filozofe. Luis E. Navia kaže da je Sayre s pređubjeđenjem pristupio kinizmu: „Očigledno njegova vojna obuka i njegova patriotska gordost su učinili nemogućim da razumije šta su Diogen i kinici imali reći o svijetu.“ Navia, L. E., *Diogenes of Sinope: The Man in the Tub*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 1998., str. 42., fusnota 58.

¹⁴ Höistad, R., *Cynic Hero and Cynic King: Studies in the Cynic Conception of Man*, Carl Bloms Boktryckeri, Uppsala, 1948., str. 146. Da u ove priče također možemo sumnjati, u novije vrijeme tvrdi F. Gerald Downing. Vidjeti Krueger, D., „The Bawdy and Society: The Shamelessness of Diogenes in Roman Imperial Culture“, u *The Cynics: The Cynic Movement in Antiquity and its Legacy* (priredili R. B. Branham & M.-O. Goulet-Cazé), University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1996., str. 229., fusnota 53.

Sveti Augustin kaže kako je Diogen činio takva djela, ako ih je činio, sa namjerom da sebi na taj način osigura što više publiciteta. Saint Augustine, *The City of God Against the Pagans IV*, William Heinemann, London, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1966., str. 369., XIV, XX.

¹⁵ Dudley, D. R., *A History of Cynicism from Diogenes to the 6th Century A. D.*, Georg Olms, Hildesheim, 1967., str. 31.; Krueger, D., „The Bawdy and Society: The Shamelessness of Diogenes in Roman Imperial Culture“, str. 232.

¹⁶ Julian, VI, 189a. Höistad veli da je možda najtačniji opis kiničke besramnosti kao sredstva koje služi pedagoškoj svrsi dao upravo Julian. Höistad, R., *Cynic Hero and Cynic King: Studies in the Cynic Conception of Man*, 198., fusnota 9.

sadržaj, odnosno da je moramo sagledati u kontekstu njegovog generalnog filozofskog naloga o prevrednovanju vrijednosti (*paracharattein to nomisma*) s ciljem postizanja kreposnog života u skladu s prirodom.

U anegdotskoj tradiciji dolazak Diogena iz Sinope, grada na obali Crnog mora, u Atenu i njegov početak bavljenja filozofijom opisan je kao Diogenov bijeg iz rodnog grada zbog krivotvorenja novca. Kad je poslije otišao u Delfe i pitao proročište što treba učiniti kako bi postao najugledniji dobio je odgovor: „*Paracharattein to nomisma*“.¹⁷ Ovu frazu možemo doslovno prevesti kao „prekuj“ ili „krivotvori novac“, ali vjerovatnije je korišćena figurativno, pa „nomisma“ ne znači „novac“, već „običaji“, „uvriježeni zakoni“, „prihvaćene vrijednosti“. Percy Gardener stoga smatra da frazu „*paracharattein to nomisma*“ nije dobro prevoditi kao „krivotvorenje novca“, već da ona znači: „ispitati i prekovati sadašnje običaje i gledišta da se vidi da li su istinska; pa ako jesu, učiniti ih dijelom svog vlastitog života“.¹⁸ Slično ovom stajalištu, Ingram Bywater kaže da „*paracharattein*“ znači „mijenjati pečat“ ili „staviti novi pečat na stvari“, te budući da „nomisma“ znači „običaji“ ili „uspostavljeni zakoni“, onda cijelu frazu treba razumjeti ovako: „Staviti novi pečat na običaje ili uobičajene načine života.“¹⁹ Može se reći da nije ni važno da li je Diogen doista išao u proročište i dobio navedeni odgovor ili je cijela priča izmišljena, nego je važno da ju je on sam najvjerojatnije koristio da bi pokazao šta je htio postići svojim načinom života. U tom smislu frazu „*paracharattein to nomisma*“ možemo razumjeti kao zahtjev da se trenutna mnijenja, običaji, zakoni i vrijednosti ispituju, te da se neka obezvrijede, a da se druga promijene ili prekiju poput novčića.

Preduvjet da bi se postao čovjek pun vrlina, po Diogenovom mišljenju, jeste oslobođenje od svega onoga što zamaćuje razum, što ga ispunjava dimom, odnosno (grč.) *typhos*-om.²⁰ On smatra da je *typhos* ovladao svim aspektima ljudskog života: u svakodnevnom životu ljudi ne postavljaju pitanja o naslijeđenim vrijednostima i žude za tjelesnim uživanjima i bogatstvom; u filozofiji, koja je jedina ljudska djelatnost koja može ljudima donijeti vrlinu i sreću, pobijedila je vjera u čistu pojmovnu spoznaju, te se zaokupila onim što je preko granica iskustva, a što nam je nepoznatljivo i nepotrebno; u religiji se zahtijeva puko izvršavanje rituala, a ne kako ljude učiniti kreposnim i sretnijim, dok se u politici ljudi pokušavaju domoći što više moći, pri čemu ne prezaju ni od kakvog nedjela. Za Diogena jedini put izlaska iz sveprisutnog *typhos*-a je prevrednovanje vrijednosti, odnosno ispunjenje naloga *paracharattein to nomisma*.²¹

¹⁷ D. L. VI, 20, 56.

¹⁸ Gardner, P., „Diogenes and Delphi“, *The Classical Review* 7 (1893), str. 438.

¹⁹ Vidjeti Ingram Bywater & Joseph G. Milne, „PARAHARXIS“, *The Classical Review* 54 (1940), str. 11-12. Hermann Diels se također zalaže za figurativno shvaćanje naloga Apolonovog proročišta, vidjeti Diels, H., „Aus dem Leben des Cynikers Diogenes“, *Archiv für Geschichte der Philosophie* 7 (1894), str. 313-316.

²⁰ Typhos još znači: para, nadutost, nesvjestica, nadmenost, taština, oholost. O *typhos*-u kod Diogena i drugih kinika vidjeti D. L. VI, 26, 83, 85.

²¹ O tome da se „*paracharattein to nomisma*“ može prevesti sa „prevrednovanje vrijednosti“ vidjeti Ueberweg, F. & Praechter, K., *Grundriss der Geschichte der Philosophie I*, Benno Schwabe & Co. Verlag, Basel, 1953., str. 169. Za Theodora Gomperza je iz ovoga jasno da frazu „sloboda od iluzija“ možemo uzeti kao moto kiničke filozofije. Gomperz, T., *Griechische Denker I, II*, Verlag von Veit & Comp., Leipzig,

Ovaj nalog je jedino moguće izvršiti putem besramnosti (*anaideia*) i govorenjem istine u svakoj mogućoj situaciji i bez obzira na posljedice. Na pitanje šta je najljepše među ljudima Diogen je odgovorio: „parrhesia“.²² Ova riječ u kiničkoj filozofiji, za razliku od uobičajene upotrebe,²³ znači govor u kojem se kaže cijela istina, bez ostatka, bez višesmislica i pokušaja da se sugovornik obmane. Svako izricanje laži ili pokušaj da se istina ne kaže direktno za Diogena znači još gore uplitanje u typhos. Ovakvo istinoslovlje drži neophodnim za ukazivanje na typhos, na lažne vrijednosti, kao i za pokazivanje ljudima na koji se način može boriti protiv onoga što čovjeka onemogućava u postizanju vrline i sreće. Parrhesia iziskuje hrabrost, naročito ako se prakticira na moćnicima. Kada je neki tiranin upitao Diogena koja je bronza najbolja za izradu kipa, Diogen je odgovorio: „Ona od koje su izliveni Harmodije i Aristogiton“, tj. ljudi koji su se borili protiv tiranije.²⁴ Doveden kao zarobljenik pred Filipa koji ga je upitao ko je, odgovorio je: „Uhoda tvoje nezasitne pohlepe“.²⁵ U svjedočanstvima je Aleksandar Veliki prikazan kao tipična ličnost čiju je pamet pomutila težnja za moći, pa je zato česta meta Diogenovog istinoslovlja. Diogen Laertije kaže da je jednom prilikom Aleksandar prišao Diogenu i rekao: „Ja sam Aleksandar, veliki kralj“, a Diogen je odgovorio: „Ja sam Diogen, pas“.²⁶ Kada se jednom Diogen sunčao, Aleksandar je stao iznad njega i rekao: „Zatraži što god želiš“, a Diogen mu je uzvratilo: „Skloni mi se sa sunca!“²⁷ Svakako da se autentičnost ovih svjedočanstava može dovesti u sumnju, ali ipak ona nam pokazuju način na koji je Diogen smatrao da se pred moćnicima, koji su za njega tipični predstavnici ljudi čijim razumom vlada typhos, treba prakticirati parrhesia.

Iz ove skice Diogenove filozofije možemo zaključiti da zadatak prevrednovanja vrijednosti (*paracharattein to nomisma*) nužno sadrži negativan i pozitivan aspekt. Prvi aspekt je negiranje konvencionalnih vrijednosti (*nomos*) koje su zamračile ljudski razum (*typhos*), a drugi je pozitivan aspekt jer pokazuje kako putem života u skladu s prirodom (*physis*), tj. prakticiranjem besramnosti (*anaideia*) i istinoslovlja (*parrhesia*), možemo izaći iz *typhos*-a i živjeti razumno i u vrlini. Za Diogena je svako mjesto dobro za obavljanje prirodnih funkcija.²⁸ Šta jeste po prirodi (*physis*), nasuprot onome što je po zakonu ili običaju (*nomos*), činilo se tako očitim, veli Dudley, da ni kinici ni stoici nisu osjećali potrebu da to definiraju. Najjednostavnije rečeno po prirodi je sve

---

1912., str. 545. Da je Friedrich Nietzsche za svoje prevrednovanje vrijednosti bio direktno inspiriran kiničkim nalogom *paracharattein to nomisma* vidjeti Desmond, W., *Cynics*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, 2008., str. 231.

²² D. L. VI, 69.

²³ Termin „parrhesia“ je stariji od kiničke filozofije i obično je označavao demokratsko pravo građana da slobodno izražavaju svoje stavove i na način koji drže odgovarajućim. Osim u Diogenovoj filozofiji, parrhesia se javlja u staroj komediji, u sokratovskim dijalozima i kasnijoj kiničkoj satiri. Vidjeti Niehues-Pröbsting, H., „The Modern Reception of Cynicism: Diogenes in the Enlightenment“, u R. B. Branham & M.-O. Goulet-Cazé (ur.), *The Cynics: The Cynic Movement in Antiquity and its Legacy*, str. 349.

²⁴ D. L. VI, 50.

²⁵ Ibid., VI, 43. Dalje se u svjedočanstvu navodi da je zbog ovog odgovora pušten na slobodu uz divljenje.

²⁶ Ibid., VI, 60.

²⁷ Ibid., VI, 38.

²⁸ Ibid., VI, 22.

ono što ostane kada se ukloni što je nametnuto od društva, konvencije i tradicije.²⁹ Naše želje su prirodne ukoliko su: „primarne, univerzalne, instinktivne, nezatomljive, spontane prije nego vještačke, nisu izazvane zavišću, taštinom ili pohlepom za posjedovanjem radi posjedovanja“ i da mogu lako i jedanko biti zadovoljene od svih ljudi.³⁰ Kinici zahtijevaju da se želje discipliniraju, međutim mučenje tijela ne dolazi u obzir. Svako zadovoljstvo iz prirodnih želja je legitimno,³¹ a njih treba zadovoljiti na najjednostavniji, najjeftiniji i najefikasniji način. Laertije kaže da je Diogen često onanirao na trgu i tada bi govorio: „Kada bi se samo moglo osloboditi gladi trljanjem stomaka“.³² Po svjedočenju Diona Hrizostoma Diogen je smatrao da treba izbjegavati sve što je skupo, sve što uključuje mnogo briga ili iziskuje previše rada. Međutim, ne treba se odreći nečega što može lako i bez problema pomoći našem tijelu da zadovolji svoje želje.³³ U društvu vladaju krive vrijednosti, pa je onda ono što zadovoljava prirodne potrebe, kao što je npr. brašno, gotovo besplatno, a ono od čega nema koristi, poput kipova, je skupo.³⁴ Potpunu indiferenciju spram običaja i konvencija, te jednostavnost življenja Diogen je našao, smatra Navia, kod djece i životinja, koji nam mogu poslužiti kao modeli življenja u skladu s prirodom.³⁵ Nomos-u koji je propisao koje su želje sramotne, a koje su poželjne, Diogen je suprotstavio prirodu³⁶ i to putem istinoslovlja (parrhesia) i besramnosti (anaideia). Ipak, u Diogenovoj filozofiji zadovoljenje animalnih potreba ne zauzima centralnu ulogu. Ne treba nipošto dopustiti da nas te potrebe vode kroz život ili da postanu tirani nad čovjekom, ali ne treba ni intelektu dopustiti da animalne potrebe vrednuje kao prljave, sramotne i nedostojne čovjeka. Po Diogenovom mišljenju ljudi se srame pogrešnih stvari, onoga što je tjelesno, što je sama njihova priroda (physis), a ne srame se za slijepu vjeru u nasljeđene vrijednosti, što cilj života vide u tjelesnim uživanjima, što trče za bogatstvom i moći, i što radi njih čine bezbrojna zlodjela. Budući da konvencija određuje šta je sramotno, sram je jedan od najvjernijih čuvara typhos-a. Samo onaj ko je izašao iz typhos-a može znati šta je život u skladu s prirodom, a da bi se to postiglo potrebna je vježba (*askesis*) razuma, kojom se naš razum oslobađa uvriježenih stajališta i vrijednosti, i vježba tijela, kojom se tijelo odvikava od nepotrebnih stvari nametnutih konvencijom i čini zdravijim i izdržljivijim.

²⁹ Dudley, D. R., *A History of Cynicism from Diogenes to the 6th Century A. D.*, str. 31.

³⁰ Lovejoy, A. O. & Boas, G., *Primitivism and Related Ideas in Antiquity*, The John Hopkins Press, Baltimore, 1935., str. 120.

³¹ Ibid., str. 120-121.

³² D. L. VI, 69, 46.

³³ Dion Chrys. VI, 30-34.

³⁴ D. L. VI. 35.

³⁵ Navia, L. E., *Classical Cynicism: A Critical Study*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 1996., str. 95.

³⁶ D. L. VI, 38. Treba imati na umu da za Grke priroda (physis) nije ono na što obično pomisli suvremeni čovjek kada čuje tu riječ, naime na džunglu, divlje zvijeri, gole urođenike, itd. Navia, L. E., *Diogenes of Sinope: The Man in the Tub*, 117-118. Diogenu je čovjek bio u centru interesovanja, pa je i prirodu jedino moguće shvatiti kao ljudsku prirodu. „Physis ovdje ne znači otjelovljenje predmetnih svjetova niti kolesje krute kosmičke kauzalnosti, (...) nego oblik i način izražavanja svijesti hermetične spoznaje tijela.“ Sloterdijk, P., *Mislilac na pozornici*, Veselin Masleša, Logos, Sarajevo, 1990., str. 144.

Diogen drži da iako većina ljudi živi u typhos-u, ipak postoji mogućnost da svaki čovjek živi u skladu s prirodom, odnosno da može živjeti kreposno i sretno. Stoga su kinici živjeli u gradovima da bi drugima mogli prenositi svoje učenje i riječima, ali i primjerom vlastitog življenja.³⁷ Vrlo važno je istaći da je Diogen nastojao svoju filozofiju izlagati govorom cijelog tijela. Za njega su tjelesne funkcije najčvršći dokazi onoga što je njegovo mišljenje. Peter Sloterdijk smatra da je Diogen koristeći kao argumente animalno ljudsko tijelo i njegove geste razvio „pantomimički materijalizam“,³⁸ u kojemu se sam život filozofa smatra načinom filozofiranja. Istina nije shvaćena kao skup apstraktnih teza koje su potkrijepljene jakom argumentacijom, nego ona ovisi o tome ko je i na koji način iskazuje i mora se dokazati dosljednošću nečijeg karaktera i življenja. Za Diogena su tjelesne funkcije primjer physis-a, pa stoga tijelo i njegove funkcije, kroz ono što se obično naziva besramnost (anaideia), postaju efikasno sredstvo za napad na protivnike zapale u tminu typhos-a, pored toga, tijelo „dodjeljuje njegovom ponašanju odobrenje prirode“.³⁹ Svugdje gdje su društvene konvencije ovladale ljudima, pa se ne govori cijela istina bez ostatka, već se kazuje onoliko koliko je potrebno da se zadrži društvena pozicija i materijalna udobnost, istinoslovlje prerasta u skandal, a govor o našim tjelesnim funkcijama ili njihovo javno izlaganje, a koje su sam naš physis, postaje odvratna besramnost.⁴⁰ U društvu koje se nađe u situaciji da gotovo svi njegovi članovi bez razmišljanja pristaju na konvencionalne vrijednosti, u kojem su „očvrsnuli idealizmi učinili laž načinom života“,⁴¹ istina ovisi o nekolicini ljudi koji su dovoljno hrabri da prakticiraju istinoslovlje (parrhesia) i besramnost (anaideia).⁴²

Diogenova filozofija nudi govor cijelog tijela, pri čemu se ne odbacuje ono što govori jezik, nego se ne prihvata njegov povlašteni položaj. Ono što govore drugi dijelovi tijela se također smatra legitimnim. Diogen „teoriju“ koristi samo kao opravdanje i ukazivanje na svoje djelovanje koje „informira logika, *anagke*, tijela.“⁴³ On ne bi pristao na razlikovanje duhovnog i tjelesnog, niti davanje prednosti jednome od njih ima ikakvog smisla, jer oni zajedno čine cjelinu našeg bića. Budući da nije htio da se bavi besmislenim jezikom teoretičara, koji su smatrali da se istina nalazi samo u vješto izgrađenim jezičkim konstrukcijama, bez obzira da li se tiču svakodnevnog života, vrline i sreće,

³⁷ Zbog toga Epiktet smatra Diogena božijim misionarom koji se brine za ljude. Epictetus, *The Moral Discourses*, J. M. Dent, London, E. P. Dutton, New York, 1913., str. 189., III, XXIV, 54.

³⁸ Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft*, Band I, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1983., str. 207.

³⁹ Branham, R. B., „Defacing the Currency: Diogenes' Rhetoric and the *Invention* of Cynicism“, u *The Cynics: The Cynic Movement in Antiquity and its Legacy* (priredili R. B. Branham & M.-O. Goulet-Cazé), University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1996., str. 100. Vidjeti također Shea, L., *The Cynic Enlightenment: Diogenes in the Saloon*, The John Hopkins University Press, Baltimore, 2010., str. 113.

⁴⁰ Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft*, str. 317-318. Platonička i kršćanska tradicija su dobrim dijelom zamračile filozofsko značenje kiničke besramnosti, jer su u izlaganju tijela vidjele samo ispad. U novije vrijeme je, kaže Sloterdijk, psihoanaliza pronašla način da govori o analnom i genitalnom isto toliko otvoreno koliko je to Diogen činio svojom pantomimom. Ibid., str. 541-542.

⁴¹ Ibid., str. 206.

⁴² Marić, D., *Kinici i metafizika*, Hijatus, Zenica, 2000., str. 140.

⁴³ Branham, R. B., „Defacing the Currency: Diogenes' Rhetoric and the *Invention* of Cynicism“, 98.

Diogen je kao najefikasnije sredstvo u borbi sa takvim protivnicima koristio humor. Lažnost tradicionalnih vrijednosti najlakše i najočiglednije se otkriva njihovim ismijavanjem, pa je stoga duhovitost sastavni dio istinoslovlja i besramnosti. Branham veli da su šala, parodija i satira bitna obilježja kiničke filozofije: „Humor je pečat dljeta kiničkog diskursa“.⁴⁴ Diogen je, kaže Navia, suvremenicima govorio vlastitim jezikom tijela koji je masama najrazumljiviji.⁴⁵ Kada jednom prilikom niko nije htio slušati njegov ozbiljan govor, Diogen je počeo zviždati poslije čega se okupila gomila ljudi. On ih je izgrdio što rado dolaze slušati takve besmislice, a nimalo ih ne zanimaju ozbiljne stvari.⁴⁶ Diogen je često ismijavao one koji slušaju govor kako treba živjeti u skladu s prirodom, ali to ne prakticiraju. Dion Hrizostom kaže da je Diogen redovno odlazio na igre na Istmosu i da je isticao kako se ide boriti sa snažnijim i opasnijim neprijateljem nego što je onaj protiv koga se bore atlete, naime sa ljudskim porocima kao što su pohlepa, oholost, proždrljivost, itd. Tako se Diogen jednom prilikom, popeo na pozornicu i počeo govoriti strastveno i veoma uvjerljivo o tome kako se ljudi trebaju boriti protiv potrage za zadovoljstvima i posvetiti se vježbi radi života u skladu s prirodom, ističući Heraklov primjer. Okupilo se mnoštvo ljudi koji su sa oduševljenjem slušali kako Diogen veoma rječito govori o Heraklovim herojskim djelima u koje spada čišćenje staje zatrpane izmetom hiljada volova koje nisu čišćene decenijama, smatrajući da je borba protiv mnijenja jednako vrijedna kao i borba protiv divljih životinja i zlih ljudi. Masa ga je oduševljeno slušala, ali je Diogen iznenada prestao govoriti, čučnuo i učinio nešto nepristojno. Okupljeni slušatelji su mu se podrugivali i nazivali ga ludim.⁴⁷

Ipak za ovakve Diogenove postupke ne bismo mogli reći da su uzrokovani nekim mentalnim poremećajem, nego prije da su dobro osmišljeni scenski prikazi koji su pomoću glume imali zadatak da izraze i prenesu određene ideje. Stoga Navia smatra da je Diogen „hodajuća pobuna, klovnovski karakter, *performer* najvećeg kalibra“.⁴⁸ On je pripremao scenu za svoje predstave koje su uvijek bile vješto izvođene. Kada je dobio batine od nekih mladića, oko vrata je stavio ploču sa ispisanim njihovim imenima i tako je šetao Atenom izvrgavši ih preziru ljudi.⁴⁹ Diogen je filozofirao cijelim tijelom poput suvremenih umjetnika koji svoje tijelo čine umjetničkim djelom.⁵⁰ Stoga nije čudno što je takvo iskazivanje filozofskih stavova, koje uključuje i verbalni i neverbalni

⁴⁴ Ibid., 93. Navia smatra da oni koji se ne mogu smijati svjedočanstvima o Diogenu ili bar cijeniti humor u njima, nisu u stanju cijeliti ni njegovo filozofsko stajalište. Navia, L. E., *Diogenes of Sinope: The Man in the Tub*, str. 69., fusnota 37.

⁴⁵ Ibid., str. 61.

⁴⁶ D. L. VI, 27.

⁴⁷ Dion Chrys. VIII, 35-36.

⁴⁸ Navia, L. E., *Diogenes of Sinope: The Man in the Tub*, 62. Po Dudleyjevom sudu Diogen je u svojim djelima dobrim dijelom „showman“. Dudley, D. R., *A History of Cynicism from Diogenes to the 6th Century A. D.*, 31.

⁴⁹ D. L. VI, 33.

⁵⁰ Vidjeti Marić, D., *Kinici i metafizika*, Hijatus, Zenica, 2000., str. 152. Navia kaže da su Diogen i drugi kinici bili izvježbani egzibicionisti, čiji su životi bili kolekcija brižljivo pripremljenih performansa. Navia, L. E., *Antisthenes of Athens: Setting the World Aright*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 2001., str. 95.

govor prožet humorom, šokiralo Diogenove suvremenike. Takva šok-terapija je za cilj imala osvješćivanje ljudi koji žive u typhos-u, pa je zato možemo nazvati Diogenovom majeutikom, koja se od Sokratove razlikuje po tome što ne ostaje samo na verbalnom nivou, nego općeprihvaćene vrijednosti želi dovesti u pitanje govorom cijelog tijela.⁵¹ Diogen i kasniji kinici smatrali su da ljudima šokiranim besramnošću donose dobro, „jer to što oni nazivaju besramnošću je u stvari istina“.⁵² Budući da je zadatak filozofa koji je izašao iz typhos-a da to prakticira i pokazuje drugima u svakom aspektu svoga života, onda on mora biti poput dobrog glumca sposobnog da se prilagodi svakoj novoj situaciji.

Zbog načina iskazivanja svoje filozofije i svog načina života neko je rekao, možda sam Platon, da Diogen izgleda poput poludjelog Sokrata.⁵³ Sayre kaže da ovo svjedočanstvo o Diogenu, kojeg inače smatra bezvrijednim kriminalcem i prosjakom, govori o tome da je bio povezivan i sa ludilom.⁵⁴ Po Zellerovom mišljenju, ko god to rekao, Platon ili neko drugi, nije bio daleko od istine.⁵⁵ Međutim, Navia drži da je Diogen mogao Platona nazvati ludim, jer je Sokrata učinio zastupnikom čudnih „metafizičkih ideja“ i „izopačenih političkih ideja“. Možda je opravdano Platona nazvati ludim jer je koristio Sokratovo ime za osmišljavanje političkog režima u *Državi* u kojem Sokrat ne bi preživio ni jedan jedini dan.⁵⁶ Za Sloterdijka je ova izjava o Diogenu pokušaj ponižavanja i klevetanja neugodnog protivnika, a zapravo se na taj način Diogenu odaje priznanje, jer ga se stavlja na isti nivo sa Sokratom.⁵⁷ S Diogenove tačke gledišta većina ljudi bi se zbog slijepog pridržavanja običaja i naslijeđenih vrijednosti mogla nazvati ludim. Ti ljudi čak ne zaslužuju ni da se nazovu ljudskim bićima, jer je za Diogena samo mudrac, koji je izašao iz typhos-a i živi krepostan život u skladu s prirodom, čovjek u pravom smislu.⁵⁸ Po danu je palio lampu i govorio da traži čovjeka.⁵⁹ Kada je jednom glasno viknuo: „Hej, ljudi!“ one koji su se okupili oko njega izudarao je štapom uz riječi: „Ljude sam zvao, a ne smeće“.⁶⁰ Vraćajući se iz Olimpije neko ga je upitao da li je tamo bilo mnogo svijeta, a on je odgovorio da je bilo mnogo svijeta, ali samo malo onih koji se mogu nazvati ljudima.⁶¹ Kad mu je neko rekao da je lud, Diogen je odgovorio da nije lud, nego da mu je glava drugačija.⁶² Ovim je jasno dao do znanja da po-

⁵¹ Više o tome vidjeti u Marić, D., *Sokrates i kinici*, Hijatus, Zenica, 2002.

⁵² Desmond, W., *Cynics*, str. 189.

⁵³ D. L. VI, 54.

⁵⁴ Sayre, F., *Diogenes of Sinope: A Study of Greek Cynicism*, J. H. Furst Company, Baltimore, 1938., str. 97.

⁵⁵ Zeller, E., *Die Philosophie der Griechen in ihrer Geschichtlichen Entwicklung II*, Georg Olms Verlagsbuchhandlung, Hildesheim, 1963., str. 332.

⁵⁶ Navia, L. E., *Diogenes of Sinope: The Man in the Tub*, str. 87-89.

⁵⁷ Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft*, str. 209.

⁵⁸ Vidjeti Baldry, H. C., *The Unity of Mankind in Greek Thought*, Cambridge University Press, Cambridge, 1965., str. 110-111.

⁵⁹ D. L. VI, 41.

⁶⁰ Ibid., VI, 32.

⁶¹ Ibid., VI, 60.

⁶² Stobaeus, 3, 3, 51., preuzeto iz Navia, L. E., *Diogenes the Cynic*, Humanity Books, Amherst, New York, 2005., str. 85.

stoji ogromna razlika između njega i njegovih suvremenika, jer je njihov razum pomračen typhos-om. Ludim se obično naziva neko ko ima potpuno različite ideje i način života od našeg tako da se čini kako nemamo ništa zajedničko.⁶³ Međutim Diogen smatra da su i razlozi zbog kojih obični ljudi nekoga nazivaju ludim određeni običajem (nomos-om). Laertije nam donosi da je Diogen govorio da ako neko ide sa ispruženim srednjim prstom, većina će ga smatrati ludim, ali ako ispruži kažiprst, onda neće. Da je znak ludila ispružen srednji, a da isto ne važi za neki drugi prst, za Diogena je očit dokaz besmislenosti običaja koji su to propisali, a one ljude koji to prihvataju kao normalno drži gotovo ludim.⁶⁴ Navia smatra da je Diogen htio pokazati da „možda postoji više ludila u normalnosti nego što normalni ljudi zamišljaju“.⁶⁵ Diogen kaže da slijedi primjer onih koji uvježbavaju horove, jer i oni prelaze malo mjeru i postavljaju notu više da bi ostali mogli izvesti pravu,⁶⁶ pa možda u tom smislu treba shvatiti i njegovo eventualno opravdavanje kanibalizma i incesta.

Julian smatra da Diogenova besramnost može koristiti u poučavanju vrline, a sam Diogenov život je primjer ispravnog moralnog postupanja. Za njega je Diogenova upotreba tjelesnih funkcija kritika važećeg morala. On opravdava Diogenovo ismijavanje onih koji u mraku skrivaju nužne funkcije našeg tijela, odnosno naše prirode, a u javnosti čine najgore stvari koje su strane našoj prirodi, kao što su pljačke, nepravdne osude i slična neprimjerena djela. Diogen je javno obavljao potrebe svoga tijela da bi pokazao ljudima da su potpuno obuzeti typhos-om, te da ih pouči kako su djela koja oni čine odvratnija i opasnija od njegovih. Po Julianovom sudu, djela koja je činio Diogen bila su u skladu s prirodom svakoga od nas, dok djela tih ljudi nisu u skladu ni sa čijom prirodom i činjena su zbog izopačenosti.⁶⁷

Diogen je putem besramnosti (anaideia) i istinoslovlja (parrhesia) želio pokazati vještačku prirodu konvencionalnih vrijednosti i ponuditi način za njihovo prevrednovanje (paraharattein to nomisma). Svoj vlastiti život je učinio svojom filozofijom i primjerom kako živjeti u kreposno, sretno i u skladu s prirodom. Stoga ne čudi što Lukijan veli da je Diogen živio životom čovjeka i da je tako sebi izgradio najviši i na najtvrdj osnovi sazidan spomenik.⁶⁸ Dok je za Zeller a on najtipičniji lik Grčke,⁶⁹ Grote smatra da je „uz Sokrata, bez sumnje bio najoriginalnija i nenadmašena manifestacija helenske filozofije.“⁷⁰ Diogenovi stavovi i način života stoljećima su ostali uzor brojnim pripadnicima kiničkog pokreta.

⁶³ Ibid., str. 108-109.

⁶⁴ D. L. VI, 35.

⁶⁵ Navia, L. E., *Diogenes the Cynic*, str. 109.

⁶⁶ D. L. VI, 35.

⁶⁷ Julian VI, 202 b-c.

⁶⁸ Lukijan, *Odabrani razgovori*, Kultura, Beograd, 1957., str.162.

⁶⁹ Zeller, E., *Die Philosophie der Griechen in ihrer Geschichtlichen Entwicklung II*, str. 284. Po Gomperzovom mišljenju, Diogenova snaga duha i volje načinila je od njega jednu od najpopularnijih ličnosti antike. Gomperz, T., *Griechische Denker II*, str. 127.

⁷⁰ Grote, G., *Plato and Other Companions of Sokrates*, vol. I, John Murray, London, 1885., str. 157.

LITERATURA:

- Baldry, H. C., *The Unity of Mankind in Greek Thought*, Cambridge University Press, Cambridge, 1965.
- Branham, R. B., „Defacing the Currency: Diogenes’ Rhetoric and the *Invention* of Cynicism“, u *The Cynics: The Cynic Movement in Antiquity and its Legacy* (priređili R. B. Branham & M.-O. Goulet-Cazé), University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1996.
- Bywater, I. & Milne, J. G., „PARAHARXIS“, *The Classical Review* 54 (1940), 10-12.
- Desmond, W., *Cynics*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, 2008.
- Diels, H., „Aus dem Leben des Cynikers Diogenes“, *Archiv für Geschichte der Philosophie* 7 (1894), 313-316.
- Dio Chrysostom, *Discourses*, vol. 1., Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, William Heinemann LTD, London, 1971.
- Diogenes Laertius, *Lives of Eminent Philosophers*, vol. 2., Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, William Heinemann LTD, London, 1950.
- Dudley, D. R., *A History of Cynicism from Diogenes to the 6th Century A. D.*, Georg Olms, Hildesheim, 1967.
- Epictetus, *The Moral Discourses*, J. M. Dent, London, E. P. Dutton, New York, 1913.
- Gardner, P., „Diogenes and Delphi“, *The Classical Review* 7 (1893), 437-439.
- Grote, G., *Plato and Other Companions of Sokrates*, vol. I, John Murray, London, 1885.
- Gomperz, T., *Griechische Denker I, II*, Verlag von Veit & Comp., Leipzig, 1912.
- Höistad, R., *Cynic Hero and Cynic King: Studies in the Cynic Conception of Man*, Carl Bloms Boktryckeri, Uppsala, 1948.
- Julian, *The Works of Emperor Julian*, William Heinemann LTD, London, Macmillan, New York., 1913.
- Krueger, D., „The Bawdy and Society: The Shamelessness of Diogenes in Roman Imperial Culture“, u *The Cynics: The Cynic Movement in Antiquity and its Legacy* (priređili R. B. Branham & M.-O. Goulet-Cazé), University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1996., str. 222-239.
- Lovejoy, A. O., & Boas, G., *Primitivism and Related Ideas in Antiquity*, The John Hopkins Press, Baltimore, 1935.
- Lukijan, *Odabrani razgovori*, Kultura, Beograd, 1957.
- Marić, D., *Kinici i metafizika*, Hijatus, Zenica, 2000.
- Marić, D., *Sokrates i kinici*, Hijatus, Zenica, 2002.
- Navia, L. E., *Classical Cynicism: A Critical Study*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 1996.
- Navia, L. E., *Diogenes of Sinope: The Man in the Tub*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 1998.
- Navia, L. E., *Antisthenes of Athens: Setting the World Aright*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 2001.
- Niehues-Pröbsting, H., „The Modern Reception of Cynicism: Diogenes in the Enlightenment“, u *The Cynics: The Cynic Movement in Antiquity and its Legacy* (priređili R. B. Branham & M.-O. Goulet-Cazé), University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1996., 329-365.
- Rankin, H. D., *Sophists, Socratics and Cynics*, Croom Helm, London & Canberra, Barnes & Noble, Totowa, New Jersey, 1983.
- Saint Augustine, *The City of God Against the Pagans IV*, William Heinemann, London, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1966.

Sayre, F., *Diogenes of Sinope: A Study of Greek Cynicism*, J. H. Furst Company, Baltimore, 1938.

Sayre, F., *The Greek Cynics*, J. H. Furst Company, Baltimore, 1948.

Shea, L., *The Cynic Enlightenment: Diogenes in the Saloon*, The John Hopkins University Press, Baltimore, 2010.

Sloterdijk, P., *Kritik der zynischen Vernunft*, Band I, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1983.

Sloterdijk, P., *Mislilac na pozornici*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1990.

Ueberweg, F. & Praechter, K., *Grundriss der Geschichte der Philosophie I*, Benno Schwabe & Co. Verlag, Basel, 1953.

Zeller, E., *Die Philosophie der Griechen in ihrer Geschichtlichen Entwicklung II*, Georg Olms Verlagsbuchhandlung, Hildesheim, 1963.

DAMIR MARIĆ

Faculty of Philosophy, Sarajevo

SHAMELESSNESS OF DIOGENES OF SINOPE

Abstract: There are many testimonies from antiquity that Diogenes of Sinope did various shameless acts and probably because of them was nicknamed „the dog“. He lived on the streets where he performed all bodily functions, and that means that he masturbated, defecated, urinated, spat, ate and farted in public. Besides, he was often accused of defending incest and cannibalism. In this article the author will argue that Diogenes' shamelessness has philosophical content, that it should be seen in the context of his general philosophical position on revaluation of values (paracharattein to nomisma) which is aimed at achieving a virtuous life in harmony with nature.

Keywords: Diogenes of Sinope, shamelessness, anaideia, typhos, revaluation of values, paracharattein to nomisma, virtue

*Primljeno: 22.8.2013.
Prihvaćeno: 2.10.2013.*